

УДК159:364

**СОЦІАЛЬНА ПІДТРИМКА ІНКЛЮЗИВНОГО МУЗИЧНОГО
НАВЧАННЯ ДІТЕЙ З ПОРУШЕННЯМИ ЗОРУ**

Шевяков Олексій Володимирович

д. психол.н., професор

Шрамко Ігор Анатолійович

к. психол. наук, доцент

Дніпровський гуманітарний університет

Славська Яніна Анатоліївна

к. пед. наук, доцент

Славська Валерія Анатоліївна,

Студентка

Дніпровська академія музики імені М. Глінки

м. Дніпро, Україна

Анотація. Розглянуто питання щодо забезпечення соціального захисту певної категорії громадян, зокрема – дітей з особливими освітніми потребами. Досліджено вплив музичного навчання на формування особистості та розвиток адаптаційних можливостей дитини із вадами зору з оглядом на умови музичної школи.

Ключові слова: особистість, потенціал, інклюзивне навчання, музична школа, діти

Розвиток суспільства України, процеси інтеграції в європейську спільноту ставлять питання щодо забезпечення соціального захисту певної категорії громадян, зокрема – дітей з особливими освітніми потребами. Поняття «особливі освітні потреби» стосується таких потреб, що виходять за межі загальноприйнятої норми і потребують спеціальної психолого-педагогічної та медико-соціальної уваги і послуг для можливостей розвитку особистого

потенціалу таких дітей. Тож, актуальність розгляду даної теми полягає в активізації інклюзивного навчання України, що затверджено Законом України від 23 травня 2017 року № 2053-VIII "Про внесення змін до Закону України «Про освіту» щодо особливостей доступу осіб з особливими освітніми потребами до освітніх послуг з одного боку та наявності певного дефіциту методологічних та практичних розробок з іншого. На даному етапі виникає необхідність у розробці як рекомендацій щодо розвитку певних компетенцій викладача музики та певного методичного забезпечення освітнього процесу, в якому беруть участь діти із особливими потребами. Так, метою даної статі є огляд компенсаційного потенціалу інклюзивного музичного навчання дітей із порушеннями зору.

Вирішуючи вищезазначене протиріччя, необхідно звернутися до визначення питання «інклюзивної освіти» та дослідити особливості впливу музики на дітей з особливими потребами. Також, існує дефіцит досліджень впливу саме музичного навчання на формування особистості та розвиток адаптаційних можливостей дитини із вадами зору з оглядом на умови музичної школи.

Згідно з Концепцією розвитку інклюзивної освіти, вона визначаються як «комплексний процес забезпечення рівного доступу до якісної освіти дітям з особливими освітніми потребами шляхом організації їх навчання у загальноосвітніх навчальних закладах на основі застосування особистісно орієнтованих методів навчання, з урахуванням індивідуальних особливостей навчально-пізнавальної діяльності таких дітей» [1, с.245]. Тож інклюзивна освіта включає до себе не тільки фізичне залучення до освіти дітей з особливими потребами, а і розробку певних методичних настанов для викладачів та розвиток ними таких компетенцій, як: здатність визначити проблеми певного учня для формулювання освітньої мети, вміння конструювати та проектувати змістовності навчально-виховні заходи та використання прогресивних методів навчання, що відповідають особливостям певного учня [2, с.113].

За даними, перше місце в Україні серед розладів посідає порушення зору. До групи дітей із порушеннями зору належать сліпі - особи, у яких повністю відсутні зорові відчуття або присутнє часткове світловідчуття (близько 10%) та слабозорі (люди зі зниженим зором). Порушення зору, як правило, призводить до неповного або спотвореного сприйняття довкілля, тож уявлення дітей із порушеннями зору є збідненими, фрагментарними, а запам'ятовування інформації ускладнюється.

Організація навчального процесу для такого учня потребує врахування характеру та ступені важкості захворювання, додержання рекомендацій лікаря щодо освітлення робочого місця тощо [3, с.10].

Розглядаючи психологічні особливості дітей із ушкодженням зорового аналізатора, можна відзначити глибину порушення, що відображається на втраті повноцінного зв'язку із середовищем та призводить до фрагментарності сприйняття об'єктів. Вади, пов'язані із зором, чинять негативний вплив на розвиток психічних процесів, мовлення. Відзначається також загострення деяких негативних рис особистості, таких як замкненість, егоїзм, занурення у власний дефект тощо. Також негативний вплив зорової деривації можна відзначити у таких сферах, як почуття музичного ритму та музично-ритмічних рухах, які, як відомо, пов'язані із здатністю людини до організації великих та малих рухів у цілеспрямованій діяльності.

В цьому контексті важливим є висновок про наявність позитивного впливу музики на розвиток всіх сфер дитини – фізичної, розумової та психічної. Не тільки відтворення, але і сприйняття музики активізує рух, мовлення та мислення. Встановлено наявність терапевтичного (цілющого, або розвиваючого) ефекту музики стосовно дітей із особливими потребами. Серед основних музичних засобів, що сприяють розвитку психічних процесів авторка називає ритм й такт як такі чинники, що активізують процеси, пов'язані із тілом та вольовою діяльністю дитини. Також важливим засобом впливу є гармонія (як одночасне звучання кількох тонів, акорди) – адже саме вона пов'язана із емоційною сферою людини, здатна сприяти виниканню певних настроїв,

розширює емоційний діапазон людини. У якості руху інтервалів вона викликає народження певних емоцій, душевний рух. Мелодія як рух музики пов'язана із сприйняттям та розумовою діяльністю людини та своїм рухом відображає рух думки людини. Всі вище перелічені засоби віднесено до психологічного аспекту впливу музики.

Відзнаємо, що засоби музичної виразності та зміст музичних творів є важливим джерелом пізнання різних звуків оточуючого світу, що допомагає дитині, яка розвивається в умовах зорової депривації певною мірою компенсувати й коригувати її емоційні характеристики та недосконалі уявлення про образи довкілля. Багатофункціональність музичного мистецтва і його корекційно-розвивальний потенціал допомагає не лише природно коригувати розвиток і пов'язані з ним ускладнення, а й попереджати певні вторинні прояви, що має суттєво полегшити процес інтеграції дітей в колектив здорових однолітків. Питаннями сучасних досліджень є також підходи до використання музичного мистецтва у корекційній роботі з дітьми, що мають порушення психофізичного розвитку. Ця галузь представлена такими напрямками:

- психофізіологічний – пов'язаний із впливом музики на функції організму;
- психотерапевтичний та психологічний напрямки – пов'язаний із впливом на емоційну та когнітивну сфери особистості;
- соціально-педагогічний – включає до себе естетичні потреби, музичний світогляд, розвиток можливостей дитини в музичній діяльності.

Таким чином, неможливо відокремити психологічний вплив від соціально-педагогічного або психофізіологічного – навпаки, вони мають розглядатися як елементи однієї системи, що є взаємопов'язаними та діючими у комплексі.

Розглядаючи роль педагога в умовах інклюзивної освіти, зазначимо значне розширення функцій, що той виконує. Так, до функцій педагога та музиканта, що ґрунтуються на знаннях психології, педагогіки та методики викладання музики приєднується корекційно-педагогічна робота, що вимагає знань із спеціальної психології, корекційної педагогіки та спеціальних методик викладання.

Важливою складовою професійної компетентності педагога, що працює з дітьми із вадами зору є розуміння на базовому рівні абетки Брайля (музичної в тому числі), вміння користуватися нею під час занять та розробки методичного забезпечення учнів з особливими потребами. Як показує педагогічний досвід, це є необхідною умовою налаштування не тільки формального контакту у рамках стосунків «вчитель – учень» та запорукою успішності музичного навчання, але і важливим фактором у будіванні контактів дитини з навколишнім світом, розвитку соціальних навичок.

Таким чином, спеціальне музичне навчання є не тільки впливовим фактором розвитку психічних процесів та властивостей дитини із вадами зору, а і важливою ланкою у її зв'язку із навколишнім світом та може розглядатися як одне з джерел соціальної адаптації дитини. З огляду на засади інклюзивної освіти, завданням педагога є розвиток певних власних компетенцій з метою глибшого розуміння індивідуальних особливостей учнів з вадами зору та розробки спеціальних програм, спрямованих на ефективне використання компенсаційного потенціалу спеціальної музичної освіти.

Предметом подальших наукових досліджень ми вбачаємо питання розробки критеріїв та методики підготовки викладачів до професійної діяльності в умовах інклюзивної освіти в спеціальних навчальних закладах.

СПИСОК ЛІТЕРАТУРИ:

1. Картава Ю. А. Корекційна спрямованість музичного виховання дітей дошкільного віку з глибокими порушеннями зору / А. Ю. Картава // Педагогічні науки: теорія, історія, інноваційні технології. – 2013. – № 7 (33). – С. 242 – 251.
2. Поліхроніді А. Г. Специфіка професійної діяльності вчителя музики в умовах інклюзивної освіти / А. Г. Поліхроніді // Молодь і ринок. – 2016. - №8 (139) – С. 111–114.
3. Синьова Є. П. Тифлопсихологія: [підручник] / Є. П. Синьова. – К. : Знання, 2008. – 365 с.